

Remissyttrande över En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker (SOU 2021:95)

S2022/00562

Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland ställer sig högst kritiska till det förslag som presenteras i betänkandet och avstyrker utredningens förslag. Organisationen ser påtagliga brister i hur utredningen väljer att värdera uppskattade konsekvenser för folkhälsan vid ett eventuellt införande av gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker.

Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland arbetar i bred samverkan med andra myndigheter och organisationer för ett minskat bruk av alkohol och andra droger för att därigenom värna folkhälsan. I detta remissyttrande betonas följande.

1. Det är oacceptabelt att lägga fram förslag som beräknas ge fler dödsfall, ökat antal sjukhusvistelser och som kan leda till indirekta negativa konsekvenser för barn och unga.
2. Utifrån redan befintliga brister i Alkohollagens reglering via tillstånd och tillsyn är presenterat förslag orimligt både utifrån förutsättningar för genomförande och de ekonomiska konsekvenser som förväntas.
3. Att riskera Systembolagets existens trots att företaget är det som svenskarna har högst förtroende för och där tre av fyra vill behålla Systembolagets alkoholmonopol är direkt ointelligent.
4. Förändrad alkoholpolitik riskerar att lägga grunden för en mer liberal alkoholnorm i samhället och kan således komma att påverka invånarnas hälsa i ett mer långsiktigt perspektiv.

1. Utredningens värdering av uppskattade folkhälsokonsekvenser

I kommittédirektivet (Dir. 2020:118) framkommer tydligt att det är viktigt att folkhälsan inte försämras vid ett eventuellt införande av gårdsförsäljning. I utredningen uppskattas att ett införande av gårdsförsäljning enligt utredningens huvudsakliga förslag kommer att leda till både ökat antal sjukhusvistelser och dödsfall. Samtidigt väljer utredningen att benämna ökningen som relativt liten. Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland hänvisar till desintresseringsprincipen och anser att den värdering av lidande och dödsfall som görs i utredningen är förkastlig. Det är tydligt att vinstintresset går före folkhälsan i den bedömning som har gjorts, vilket gör att denna princip inte efterlevs. De uppskattningar

som har gjorts är dessutom enbart antaganden om framtiden, vilket också påtalas i betänkandet och innebär att siffrorna kan komma att bli betydligt högre.

Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland menar att det är oacceptabelt att lägga fram förslag som beräknas ge fler dödsfall och ökat antal sjukhusvistelser. Enskilda företags intäkter kan inte vara viktigare än människors liv och hälsa.

I Kommittédirektivet (Dir. 2020:118) lyfts vidare att barn och unga är en extra viktig grupp att skydda, då de påverkas mer av sina vuxna närståendes alkoholvanor i jämförelse med vuxna och löper större risk att påverkas negativt till följd av detta. Utredningen lyfter att ett införande av gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker enligt det huvudsakliga förslaget kan leda till indirekta negativa konsekvenser för barn och unga men väljer trots detta att lämna förslaget om att införa gårdsförsäljning. Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland bedömer detta som oförsvarbart och hänvisar till Barnkonventionen och Sveriges nya ANDTS-strategi med målet om att barn och unga ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av bland annat alkohol (Skr. 2021/22:213). Idag är det en så stor andel som 15 procent av våra barn som under sin uppväxt farit illa på grund av en förälders eller vårdnadshavares alkoholkonsumtion¹. Det är tydligt att det presenterade förslaget om att införa gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker riskerar att öka andelen barn som far illa. Det förslag som presenteras går fullständigt emot de barnrättslagar och strategier vi i Sverige har för att skydda och stärka våra barn.

2. Reglera genom tillstånd och tillsyn

I betänkandet (SOU 2021:95) beskrivs att grunderna för nuvarande alkoholpolitik innehar målet att begränsa alkoholens skadeverkningar genom att minska den totala konsumtionen. I betänkandet framkommer även att det är kommunen som vid ett eventuellt införande av gårdsförsäljning åligger ansvaret att ge tillstånd till försäljningen samt genomföra tillsyn av densamma. Tillsyn är ett viktigt förebyggande instrument där själva tillsynen i sig bidrar till att alkohollagen efterföljs.

Idag sker tillsyn på bland annat serveringsställen för att kontrollera och öka skötsamheten. Trots detta hade 21 procent av unga under 18 år som serverades alkohol på restaurang under 2019². Det finns även fler brister i regleringen av alkohollagen, exempelvis i form av uteblivna tillsynsbesök. Under 2019 var det enligt beräkningar på data från Indikatorlabbet³ 27 procent av stadigvarande serveringstillstånd som inte fick ett enda tillsynsbesök.

Tillsynsarbetet innebär dessutom ekonomiska utgifter och idag finansieras tillsynsarbetet delvis av skattepengar. I betänkandet (SOU 2021:95) framgår att samhällets kostnader till följd av ökad alkoholkonsumtion vid ett införande av gårdsförsäljning beräknas uppgå till närmare 287 miljoner år 2025. Skatteintäkter för gårdsförsäljning och dess spridningseffekter väntas däremot endast uppgå till närmare 148 miljoner. Det blir en kostnadsökning för välfärdssamhället med 139 miljoner.

Redan idag kostar alkoholen över 100 miljarder kronor om året⁴. Det är oförsvarbart att än mer skattededel ska användas för att reglera alkohollagen och finansiera dess baksidor.

¹ Ramstedt, M. (2019). Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem? CAN rapport 185.

² Englund, A. (2019). Skolelevers drogvänor 2019, CAN rapport 187.

³ Folkhälsomyndigheten. Indikatorlabbet, Statistikverktyg för uppföljning inom ANDT.

⁴ Ramboll (2019) Alkoholens samhällsekonomiska konsekvenser, regional analys.

I betänkandet (SOU 2021:95) lyfts flera brister i dagens tillsynsarbete, exempelvis att det inte finns någon nationell grundutbildning och att Länsstyrelserna har få verktyg att ta till när tillsynsarbetet inte fungerar. Ett kommunalt ansvar för tillståndsprövning och tillsyn ökar risken för reglerna kring gårdsförsäljning tolkas olika och att politiska värderingar påverkar vilka som beviljas gårdsförsäljning. Redan idag ser vi stor skillnad i förekomsten av antal serveringstillstånd i olika kommuner. I Västra Götaland ligger medianen på 14 serveringstillstånd per 10 000 invånare men i topp ligger Sotenäs kommun med hela 81,9 serveringstillstånd per 10 000 invånare⁵. Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland vill betona risken att kommunala politiker riskerar att prioritera turism och näringsliv före folkhälsan, i strid med den nationella alkoholpolitiken.

Utifrån redan befintliga brister i Alkoholagens reglering via tillståndsprövning och tillsyn är presenterat förslag orimligt både utifrån förutsättningar för genomförande och de ekonomiska konsekvenser som förväntas.

3. Sveriges alkoholpolitik och Systembolagets detaljhandelsmonopol

Målet för svensk alkoholpolitik är att främja folkhälsan genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar⁶. Ett viktigt verktyg för att nå detta mål är Systembolagets detaljhandelsmonopol för alkoholhaltiga drycker. Det betänkande som presenterats ligger till grund för ett definitivt beslut om att lämna den restriktiva alkoholpolitik som länge har präglat Sverige och som på ett framgångsrikt sätt agerat skydd för våra invånare.

Systembolaget har idag ensamrätt till försäljning av starköl, vin och sprit⁷. Tillåts privatiserad försäljning av denna produkt försvinner oundvikligt monopolet, eftersom det då inte längre finns någon ensamrätt.

I betänkandet (SOU 2021:95) är det även tydligt att det finns en osäkerhet kring hur utredningens förslag faktiskt kommer påverka folkhälsan, vilket lyser igenom när utredningen presenterar olika påstådda möjligheter för att kunna ”backa bandet”. EU-rättsligt kan denna typ av alkoholpolitiskt beslut inte återtas.

När Sverige, via EU-domstolen, fick medgivande till att bevara Systembolagets detaljhandelsmonopol motiverades detta med ett folkhälsoperspektiv och EU-domstolen betonade kravet om en sammanhängande och systematisk alkoholpolitik för upprätthållande av detta folkhälsomål⁸. Skulle Sverige efter ett avskaffande av alkoholmonopolet vilja återinföra detta med hänvisning till ett folkhälsoperspektiv skulle detta således inte bedömas som trovärdigt.

Med bakgrund av tidigare utredningar om gårdsförsäljning, remissvar från IOGT-NTO och Systembolaget, vilka också är förstärka av två olika rättsutredningar finns det tydliga argument för slutsatsen att gårdsförsäljning inte är förenligt med monopolet.

⁵ Garnwall, E & Ahl, A. (2020). För många tillstånd, bristande tillsyn ? En rapport om tillståndsprövning och tillsyn av alkoholservering i Västra Götalands län, 2020.

⁶ Folkhälsomyndigheten (2022)

⁷ Systembolaget (2022).

⁸ IOGT-NTO (2022). Remissyttrande över En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker (SOU 2021:95).

Förtroendebarmetern 2022 visar att Systembolaget är det företag svenskarna har högst förtroende för. Tre av fyra vill också behålla Systembolagets ensamrätt på försäljning av alkoholdrycker⁹. Det är direkt ointelligent att med denna vetskap och kunskap om en fungerande verksamhet, riskera Systembolagets existens.

4. Förändrad alkohollagstiftning förändrar alkoholnormen

Lagar och regler är en viktig grund till de normer som skapas och råder i samhället. Normerna i sin tur påverkar våra vanor, hur vi förhåller oss till vår omgivning och hur vi väljer att agera i olika situationer. Därför är det viktigt hur vi väljer att utforma lagstiftningen i Sverige, för att bidra till formandet av goda levnadsvanor.

Svenska studier visar att äldre personers alkoholkonsumtion återspeglar den alkoholpolitik som verkade när de växte upp. Åldersgrupper som växer upp under år med en restriktiv alkoholpolitik har nämligen signifikant lägre alkoholkonsumtion än de som växer upp under mer liberala perioder¹⁰. Införande av gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker, förändring av vår restriktiva alkoholpolitik, kan således komma att påverka våra invånare i ett mer långsiktigt perspektiv. Utifrån att andelen äldre invånare i befolkningen ständigt växer är det särskilt viktigt att vi arbetar främjande och förebyggande för att så många människor som möjligt ska kunna åldras med hälsan i behåll. En viktig del i detta är att inte införa gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker som riskerar att lägga grunden till en mer liberal alkohollag i samhället.

Sammanfattningsvis anser Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland att förslaget om att införa gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker är oförsvarbart då utredningen både uppskattar faktisk ökning av negativa hälsokonsekvenser och är beredda att överge Sveriges grundläggande och folkhälsoskyddande alkoholpolitik, vilket gör att förslaget är ett direkt hot mot folkhälsan i Sverige.

2022-05-31

Jan Linde, ordförande
Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland

⁹ Systembolaget (2022)

¹⁰ Andreasson et al. (2019)

Källhänvisningar

Andreasson, S.; Chikritzhs, T; Dangardt, F.; Holder, H.; Naimi, T. och Stockwell, T. 2019. *Alkoholen och samhället 2019: Alkohol och äldre*. Stockholm: Svenska Läkaresällskapet, Svensk sjuksköterskeförening, CERA & IOGT-NTO.

Barnkonventionen. *Barnkonventionen - UNICEF Sverige*. (hämtad 2022-05-07).

Ramstedt, M. (2019). *Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem? – Resultat från en systematisk litteraturöversikt*. Rapport 185. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Englund, A. (2019). *Skolelevs drogvanor 2019*. Rapport 187. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Folkhälsomyndigheten (2022). Indikatorlabbet, Statistikverktyg för uppföljning inom ANDT. <https://www.andtuppfoljning.se/indikatorlabbet/> (hämtad 2022-05-09)

Folkhälsomyndigheten (2022). *Förebyggande arbete mot alkoholskador*. www.folkhalsomyndigheten.se (hämtad 2022-05-09).

Garnwall, E & Ahl, A. (2020). *För många tillstånd, bristande tillsyn? En rapport om tillståndsprövning och tillsyn av alkoholservering i Västra Götalands län, 2020*.

IOGT-NTO (2022). *Remissyttrande över En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker (SOU 2021:95)*. Mål C-189/95, Franzén, EU:C:1997:504.

Ramboll (2019) *Alkoholens samhällsekonomiska konsekvenser: en beskrivande samhällsekonomisk studie*. Ramboll Management Consulting AB.

Skr. 2021/22:213. *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025*.

Socialdepartementets kommittédirektiv 2020/118/SD av den 12 november 2020.

SOU 2021:95. *En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker: Betänkande*.

Systembolaget 2022. *Systembolagets uppdrag / Systembolaget (omsystembolaget.se)* (hämtad 2022-05-07).

Systembolaget 2022. *Så säger folket / Systembolaget (omsystembolaget.se)* (hämtad 2022-05-07).